

Klasika

MARCAS BLOCHAS IR LYGINAMOJI EUROPOS ISTORIJA

Rimvydas Petrauskas

1928 m. VI Pasaulio istorikų kongrese Osle prancūzų medievistas Marcas Blochas (1886–1944) perskaitė pranešimą ambicingu pavadinimu „Lyginamosios Europos visuomenių istorijos metmenys“, kurį netrukus paskelbė Henri Berro įsteigtame progresyviame istorijos žurnale, su kuriuo glaudžiai bendradarbiavo¹. Turbūt įkvėptas taikos ir tam tikros bendradarbiavimo pažangos trečiojo dešimtmečio Europoje, Blochas pamėgino suformuluoti istorinių tyrimų programą, kuri buvo nukreipta į nacionalinių istoriografijų uždaramo įveikimą. Savo pranešimą jis baigė lygindamas skirtingų tradicijų istorikų darbus su pašnekesiu „kurčiųjų, kai kiekvienas atsako visai ne į tai, ko klausia kitas“, prieš tai pateikęs įvairių svarstymų, koku būdu įmanomas skirtingų istoriografijų dialogas.

Po metų (1929) kartu su savo bendražygiu Lucienu Fabvre'u įsteigęs vėliau itin išgarsėjusį žurnalą *Annales d'histoire économique et sociale*, Blochas visą aktyvų akademinį gyvenimą savo pavyzdžiu mėgino įrodyti platesnės apimties tyrimų prasmingumą. Pagarsėjęs knygomis apie karalius stebukladarius, Prancūzijos agra-

rinės sistemos raidą ir galiausiai – *opus magnum* – feodalinę visuomenę², Blochas turbūt kaip joks kitas jo kartos istorikas prisidėjo prie to, ką iš laiko perspektyvos galima pavadinti europine medievistika. Laisvai jausdamasis įvairių šalių istoriografijose, savo studijose jis nuolat darė tai, ką gražiai apibūdino toliau skelbiamame tekste – „istorikui, dirbančiam savotišką amžino ikiteisminio tyrimo teisėjo darbą, lyginimas teikia pačią vertingiausią pagalbą“. Net jei jo išpūdingai aprašyta „feodalinė visuomenė“ – tai visų pirma Vakarų Europos Viduramžių visuomenė (kitų Europos regionų istoriografijos būklė tuo metu tiesiog dar neleido produktyviai panaudoti šių šalių medžiagos), vis dėlto, skaitydami iki šiol nepasenusį ir į daugelį kalbų išverstą veikalą, prieš akis matome platų europinį horizontą, lygia greta gaudami neįkurią, bet neužmirštamą metodologines pamokas apie integralios istorijos galimybę.

Deja, po 1928 m. Europos istorija vis labiau judėjo naujos tragedijos link. Antrojo pasaulinio karo metais žydų kilmės Marcas Blochas pasitraukė į pogrindį, ku-

¹ „Pour une histoire comparée des civilisations européennes“, in: *Revue de synthèse historique*, 1928, t. 46, p. 15–50.

² *Les Rois thaumaturges. Étude sur le caractère surnaturel attribué à la puissance royale particulièrement en France et en Angleterre*, Paris, 1924; *Les Caractères originaux de l'histoire rurale française*, Paris, 1931; *La Société féodale*, t. 1–2, Paris, 1939–40.

riame parašė iki šiol nepralenktą istoriko išpažintį – po mirties (1944 m. gestapo sušaudytas) paskelbtą knygelę „Istoriko apologija, arba Istoriko amatas“³.

Šiame „Lietuvos istorijos studijų“ tome skelbiamas tekstas yra tarpukario istoriografijos reiškinys, kuriame akivaizdžios to laiko aktualijos. Pavyzdžiai, kuriuos pateikia Blochas, iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti specifiški (tai pripažįsta ir pats tyrėjas), o pats tekstas (nepaisant neabejotino istoriko kaip rašytojo talento) vietomis klampus ir sudėtingas. Tačiau išsakytos prielaidos ir išvados skamba aktualiai ir gali būti instruktyvios bet kuriam tyrėjui XXI a. pradžioje: „Monografių autoriams reikia pakartoti, kad jie privalo skaityti tai, kas jau anksčiau paskelbta analogiškomis jų nagrinėjamomis temomis, ne tik apie jų tiriamą regioną (taip daro visi), ir ne tik apie artimiausius regionus, bet ir apie tolimesnes visuomenes, kurias nuo jų tiriamųjų skiria politinės aplinkybės ar tautybė (tai daroma pernelyg retai). Drįsčiau pridurti – reikia skaityti ne tik bendro pobūdžio vadovėlius, bet, jei įmanoma,

ir išsamias monografijas, panašias į tas, kurias planuojama rašyti – paprastai jos turi išskirtinio gyvybingumo ir pateikia gerokai daugiau informacijos nei glausotos apybraižos.“ Arba – „tačiau kiek kartų patikėta, kad dabartinių valstybių sienos yra patogios ribos vienokam ar kitokiam praeities teisinių ar ekonominių institucijų tyrimui atlikti?“ bei „analizę‘ ‘sintezei’ bus galima panaudoti tik tada, jei nuo pat pradžių apie sintezę pagalvota ir pasirūpinta, kad analizė sintezei būtų naudinga“.

Pokarinė istoriografijos raida judėjo, nors ir nelengvai, ta kryptimi, kurią nusakė Blochas (nacionalinių istoriografijų polilogas ir lyginamųjų tyrimų plėtotė⁴), tačiau istoriografijų tarpusavio pažinimas, istorikų kalbos, sąvokinio aparato suderinamumas dar nėra pasiekęs tokio lygio, kad kokioje nors tarptautinėje konferencijoje kartais nepasijustum tuo blochišku „kurčiuoju“. Todėl šis prieš 90 metų parašytas Marco Blocho tekstas apie lyginamuosius istorijos tyrimus ir toliau išlieka labai aktualus ir ne tik medievistams. Jį iš prancūzų kalbos vertė *Aušra Grigaravičiūtė*.

³ *Apologie pour l'histoire ou Métier d'historien*, Paris, 1949.

⁴ Plg. M. Borgolte, „Europos lyginamosios medievistikos būklė ir perspektyvos“, in: *Lietuvos istorijos metraštis 2003/1*, Vilnius, 2004, p. 135–147.